

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8
The 8th STOU National Research Conference

ความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือนเกษตรกร ตำบลสองห้อง อำเภอปากท่า จังหวัดอุดรธานี
The Household Food Security in Song Hong Sub-district, Fak Tha District, Uttaradit Province

เกศนาฏ กลิ่นทอง (ketsanart Klinthong)¹ บำเพ็ญ เขียวหวาน (Bumpen Keowan)²

สินีนุช ครุฑเมือง แสนเสริม (Sineenuch Khrutmuang Sansern)³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพพื้นฐานส่วนบุคคล สังคม และเศรษฐกิจ ของครัวเรือนเกษตรกร (2) ความรู้ และแหล่งความรู้เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร (3) สถานภาพความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือนเกษตรกร (4) ปัญหา และแนวทางการสร้างความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือนเกษตรกร และ (5) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือนเกษตรกร ประชากรในการศึกษาค้นคว้า คือ ครัวเรือนเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกรกับกรมส่งเสริมการเกษตร ปี 2559/60 ทั้งหมด 471 ครัวเรือน ใช้กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้แทนครัวเรือนจำนวน 217 ราย สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การจัดอันดับ การแปลความหมายตามเกณฑ์ที่กำหนด และการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ โดยวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis) ผลการวิจัย พบว่า (1) ส่วนมากเป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 51.95 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา สมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.49 คน จำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.86 คน พื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ยครัวเรือนละ 8.77 ไร่ รายได้ในภาคการเกษตรเฉลี่ย 60,025.35 บาท/ปี รายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 26,947 บาท/ปี หนี้สินในภาคการเกษตรเฉลี่ย 73,027.65 บาท/ปี หนี้สินนอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 23,580.65 บาท/ปี เงินทุนในการทำการเกษตรส่วนใหญ่มาจากการกู้ยืม เกษตรกรส่วนมากไม่ได้ดำรงตำแหน่งใดๆทางสังคม และส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มลูกค้า ธกส. (2) ความรู้เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหารของเกษตรกรในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยประเด็นความรู้ที่เกษตรกรทราบว่าเป็นความมั่นคงทางอาหาร คือ การมีอาหารที่หลากหลายบริโภค และการมีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง เกษตรกรมีแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหารและระดับการได้รับข้อมูลข่าวสารในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แหล่งความรู้ได้รับจากสื่อสารมวลชนกว่าสื่ออื่นๆ รองลงมาคือ สื่อบุคคล สื่อกลุ่ม กิจกรรม สื่อออนไลน์ และ สื่อสิ่งพิมพ์ (3) สถานภาพความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนเกษตรกรในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแยกรายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า ด้านความพอเพียง ด้านการใช้ประโยชน์ ด้านการเข้าถึงอาหาร อยู่ในระดับมาก และด้านเสถียรภาพทางอาหาร อยู่ในระดับปานกลาง (4) ปัญหาในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร เกิดจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอกชุมชน แนวทางการจัดการ ป้องกัน พัฒนา และแก้ไขปัญหามีความไม่มั่นคงทางอาหาร กล่าวโดยสรุป คือการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต การพึ่งพาตนเอง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การสืบทอดสานต่อประเพณีวัฒนธรรม รวมถึงเรื่องนโยบายและแผนพัฒนาระดับประเทศในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร (5) ระดับความรู้เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร ระดับการได้รับความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ และระดับปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร มีความสัมพันธ์ต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือนเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติที่ระดับ 0.01

คำสำคัญ ความมั่นคงทางอาหาร ตำบลสองห้อง อำเภอปากท่า จังหวัดอุดรธานี

¹ นักศึกษาหลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

e-mail ketsanart@gmail.com

² รองศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช moo018683627@hotmail.com

³ รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช tukstou@hotmail.com

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

Abstract

This research aims to study: 1) basic personal conditions (social and economic aspects) of agriculturist households; 2) knowledge and source of knowledge relating to food stability; 3) status of food stability in agriculturist households; 4) problem of and approach for building food stability in agriculturist households; 5) factors that affect food stability in agricultural households. Population for this study were 471 agriculturist households who were registered farmers with the Department of Agricultural Extension, during the year 2016/17. Selective sampling population included 217 household representatives. Statistic tools for analyzing data included the following: frequency, percentage, average, maximum, and minimum values; standard deviation, ranking, interpretation according to set criteria; correlation and multiple regression analysis. The results reveals that: (1) Majority of the samplings were female with an average age of 51.95 years-old, having completed primary education level, having an average of 4.49 members in their households, of which 2.86 members were labor; areas for agriculture comprised of an average of 8.77 Rai per household; income from agricultural sector was an average of 60,025.35 Baht per year, from the non-agricultural sector it averaged 26,947 Baht per year; agricultural debt averaged 73,027.65 Baht per year, non-agricultural debt averaged 23,580.65 Baht per year. Most of the budget for agricultural activities was from a loan. Majority of agriculturists did not have any position of social status, and most of them were members of the Bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives; (2) Agriculturists' knowledge about food stability was in the medium level. The aspects they knew about as food stability included having a variety of foods to consume, and having the ability to be self-reliant. They had learning resources about food stability; and level of information exposure was in the medium level. Most of the media they received information were from mass communication, followed by personal media, group activity media, online media, and printed media; (3) Overall status of food stability in agriculturist households was in the high level. When considering separately into each aspect, it was found that sufficiency, utilization, and access to food were in a high level while food stability was in a medium level; (4) The problem in food stability was caused by factors both in and outside of the community. To sum up, about approach to manage, prevent, develop and solve the problem was to apply Sufficiency Economy philosophy as a guideline for living, being self-reliant, natural resource conservation, carrying on traditions and culture, including policy and national level planning relevant to food stability; (5) Level of knowledge about food stability, level of receiving knowledge from various sources, and level of problems in food stability correlated with food stability in the agriculturist households at statistical significance of 0.01.

Keywords: Food stability, Song Hong Sub-district, Fak Tha District, Uttaradit Province

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

บทนำ

ประเทศไทยเป็นผู้ผลิตและส่งออกอาหารที่สำคัญของโลก ในปี 2559 ประเทศไทยเข็บบขึ้นเป็นผู้ส่งออกอาหารอันดับที่ 13 ของโลก และเป็นอันดับที่ 3 ในเอเชีย รองจากจีนและอินเดีย (ฐานเศรษฐกิจ 2559) อย่างไรก็ตาม การที่ไทยเป็นผู้ผลิตและส่งออกอาหาร แต่ไม่ได้หมายความว่าเรามีความมั่นคงทางอาหารสูง หรือไม่มีความเสี่ยงในการขาดความมั่นคงทางอาหารในอนาคต อาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพที่มีปัญหาความไม่มั่นคงทางรายได้มากที่สุด เกษตรกรจำนวนมาก ต้องประสบกับปัญหารายได้น้อย ไม่เพียงพอแก่การยังชีพ และตกอยู่ในภาวะความยากจน ปัญหาความมั่นคงในอาชีพและรายได้ของเกษตรกร จึงมีผลต่อปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจในระยะยาวของประเทศ ทั้งในด้านความเหลื่อมล้ำของรายได้ระหว่างอาชีพและระหว่างพื้นที่ทำกิน รวมทั้งปัญหาดังกล่าวได้ผลักดันให้เกิดการย้ายถิ่นจากชนบทสู่เมืองเพื่อหาโอกาสสร้างรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีกว่า ความมั่นคงทางอาหาร ได้กลายเป็นปัญหาความมั่นคงรูปแบบใหม่ที่หลายประเทศกำลังเผชิญ และสร้างมาตรการรับมือกับความท้าทายดังกล่าวเพื่อความอยู่รอดของประชากรในประเทศ และประชากรโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศกำลังพัฒนา ที่ปัญหานี้กำลังทวีความรุนแรงมากขึ้น อันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ การเกิดวิกฤตด้านพลังงาน ความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมและการให้ความสำคัญของการผลิตพืชอาหารลดลง เน้นการผลิตพืชพลังงานมากขึ้น จึงทำให้ราคาพืชอาหารสูงขึ้น ทำให้ประชากรที่ยากจนไม่สามารถเข้าถึงอาหารได้ องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ได้แบ่งความหมายด้านความมั่นคงออกเป็น 4 มิติ คือ (1) ความพอเพียง (Availability) ของปริมาณอาหาร ที่อาจได้มาจากการผลิตภายในประเทศหรือการนำเข้า รวมถึงความช่วยเหลือด้านอาหาร (2) การใช้ประโยชน์ (Utilization) ด้านอาหารผ่านอาหารที่เพียงพอ น้ำสะอาดและการรักษาสุขภาพและสุขอนามัยเพื่อที่จะเข้าถึงภาวะความเป็นอยู่ที่ดีทางโภชนาการ ซึ่งความต้องการทางกายภาพทั้งหมดได้รับการตอบสนอง โดยนัยยะนี้ความมั่นคงทางอาหารจึงสัมพันธ์กับปัจจัยนำเข้าที่ไม่ใช่อาหารด้วย (3) การเข้าถึง (Access) ทรัพยากรที่พอเพียงของบุคคลเพื่อได้มาซึ่งอาหารที่เหมาะสมและมีโภชนาการ ทรัพยากรดังกล่าว หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะกำหนดควบคุมกลุ่มสินค้าหนึ่งๆ ได้ภายใต้บริบททางกฎหมาย การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนที่บุคคลอาศัยอยู่ (รวมถึงสิทธิตามประเพณีเช่น การเข้าถึงทรัพยากรส่วนรวมของชุมชน) และมิติสุดท้าย คือ (4) เสถียรภาพ (Stability) ทางอาหาร ที่ประชาชนครัวเรือนและบุคคลจะต้องเข้าถึงอาหารที่เพียงพอตลอดเวลา ไม่ต้องเสี่ยงกับการไม่สามารถเข้าถึงอาหารอันเป็นผลมาจากวิกฤตที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน เช่น วิกฤตทางเศรษฐกิจหรือสภาพภูมิอากาศ หรือเหตุการณ์ที่เป็นไปตามวงจร เช่น ภาวะความไม่มั่นคงทางอาหารตามฤดูกาล ซึ่งในความหมายนี้ความมั่นคงทางอาหาร ครอบคลุมถึงมิติความพอเพียงและการเข้าถึงอาหารด้วย

จังหวัดอุดรดิตถ์ตั้งอยู่ทางใต้สุดของภาคเหนือตอนล่าง สภาพภูมิศาสตร์จังหวัดอุดรดิตถ์เป็นจังหวัดที่มีภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาและที่สูงสลับซับซ้อน ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือและทางตะวันออกของจังหวัด ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยใช้พื้นที่ในการทำเกษตรประมาณร้อยละ 26.70 ของพื้นที่ทั้งหมด จังหวัดอุดรดิตถ์มีทรัพยากรป่าไม้ที่สมบูรณ์ มี ทรัพยากรแร่ธาตุหลายชนิด แต่ยังไม่ได้นำไปใช้ในทางเศรษฐกิจ (สำนักงานเกษตรจังหวัดอุดรดิตถ์, 2559, น.1) และมีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ แม่น้ำน่าน ไหลผ่านเขตจังหวัดเป็นระยะความยาวถึง 160 กิโลเมตร มีแม่น้ำปาดซึ่งมีต้นน้ำมาจากประเทศลาวและเป็นเขตติดต่อกับจังหวัดอุดรดิตถ์ไหลผ่าน อำเภอปากท่า อำเภอน้ำปาด ไหลลงมาบรรจบกับแม่น้ำน่าน อำเภอปากท่า เป็นอำเภอหนึ่งในจำนวน 9 อำเภอ ของจังหวัดอุดรดิตถ์ เป็นอำเภอที่อยู่ห่างจากตัวเมืองอุดรดิตถ์ 130 กิโลเมตร สภาพพื้นที่ของอำเภอปากท่าส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าและภูเขา โดยทิศเหนือและทิศ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

ตะวันออก เป็นเทือกเขาสลับซับซ้อน และเป็นป่าดงดิบ ส่วนทิศใต้และทิศตะวันตกเฉียงใต้เป็นที่ราบระหว่างภูเขา (สำนักปกครองอำเภอปากท่า, 2560, น.1) ตำบลสองห้อง อำเภอปากท่า จังหวัดอุตรดิตถ์ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและพื้นที่ลาดชัน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รองลงมาเป็นอาชีพรับจ้าง ค้าขาย และรับราชการ ตามลำดับ พื้นที่ราบเชิงเขาใช้ในการเพาะปลูกข้าว พื้นที่ตอนใต้ปลูกข้าวโพดและไม้ผล แหล่งน้ำที่สำคัญ ได้แก่ แม่น้ำปาด ไหลผ่านทางทิศเหนือลงทางทิศใต้ของหมู่บ้าน (องค์การบริหารส่วนตำบลสองห้อง, 2560) ปัญหาส่วนใหญ่ของเกษตรกรด้านการประกอบอาชีพ คือ ปัญหาด้านราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำเนื่องจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อการค้า ต้นทุนการผลิตสูง ประสพภัยธรรมชาติ ขาดแคลนเงินทุนในการประกอบอาชีพ พื้นที่ทำการเกษตรมีไม่เพียงพอ และถูกผู้รับซื้อผลผลิต (พ่อค้าคนกลาง) เอาเปรียบ ไม่มีตลาดรับซื้อผลผลิตในหมู่บ้าน แหล่งรับซื้ออยู่ห่างไกล ขาดแคลนเครื่องมือ ความรู้และเทคโนโลยีการผลิต คุณภาพดินเสื่อม ขาดความอุดมสมบูรณ์ และที่ดินทำกินบางส่วนยังไม่มีเอกสารสิทธิ ส่วนปัญหาด้านการครองชีพ คือ มีรายได้น้อยกว่ารายจ่าย ค่าครองชีพสูง ปัญหาหนี้สิน มีการว่างงานและอพยพแรงงานหลังฤดูทำนา ด้วยสาเหตุดังกล่าว ทำให้ประชากรวัยแรงงานในหมู่บ้านอพยพไปทำงานต่างถิ่น เหลือแต่ประชากรวัยเด็ก และผู้สูงอายุอยู่ในพื้นที่ ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่าเกณฑ์ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน จึงมีความเสี่ยงที่จะเผชิญกับปัญหาความไม่มั่นคงทางด้านอาหารและการเข้าถึงอาหาร ดังนั้นท่ามกลางสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป และความไม่แน่นอนในวิถีชีวิตของเกษตรกรและความไม่มั่นคงทางอาหารดังกล่าวจึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงปัจจัยเงื่อนไขสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความมั่นคงด้านอาหารของชุมชน ศักยภาพในการจัดการอาหารของชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้ทราบสถานการณ์ด้านต่างๆที่เกี่ยวข้อง และสามารถนำไปสู่การวิเคราะห์หาแนวทางในการสร้างความมั่นคงอาหารของครัวเรือนเกษตรกรได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพสังคม เศรษฐกิจ ของเกษตรกร
2. เพื่อศึกษาความรู้ และแหล่งความรู้เกี่ยวกับความมั่นคงด้านอาหารของเกษตรกร
3. เพื่อศึกษาสถานการณ์ความมั่นคงทางด้านอาหารในครัวเรือนของเกษตรกร
4. เพื่อศึกษาปัญหา และแนวทางการสร้างความมั่นคงด้านอาหารในครัวเรือนของเกษตรกร
5. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือนเกษตรกร

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8
The 8th STOU National Research Conference

กรอบแนวคิด

ตัวแปรอิสระ

1. สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ

- อายุ
- ระดับการศึกษา
- จำนวนสมาชิกในครัวเรือน
- จำนวนแรงงานในครัวเรือน
- พื้นที่ทำการเกษตร
- รายได้รวม

2. ระดับความรู้เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร

3. ระดับการได้รับความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ

4. ระดับปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร

ตัวแปรตาม

ความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน

เกษตรกร

1. ด้านความปลอดภัย
2. ด้านการใช้ประโยชน์
3. ด้านการเข้าถึงอาหาร
4. ด้านเสถียรภาพทางอาหาร

ระเบียบวิจัย

ประชากรในการศึกษาค้างนี้ คือ ครัวเรือนเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกรกับกรมส่งเสริมการเกษตร ปี 2559/60 ทั้งหมด 471 ครัวเรือน ใช้กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้แทนครัวเรือนจำนวน 217 ราย คิดเป็นร้อยละ 46.07 โดยนำแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ทำการทดสอบหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ได้เท่ากับ 0.96 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.50 ขึ้นไป แสดงว่า ข้อคำถามใช้ได้ และ ทดสอบหาค่าความเชื่อมั่นตามวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ของแบบสอบถามกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จำนวน 30 ราย ได้ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามแต่ละตอนมากกว่า 0.800 แสดงว่ามีค่าความเชื่อมั่นอยู่ในระดับสูงสามารถนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลได้ ประชากรในการจัดเวทีชุมชน (Focus Group) ได้คัดเลือกผู้เข้าร่วมการจัดเวทีชุมชนจากผู้แทนหมู่บ้านทั้ง 5 หมู่ บ้าน ซึ่งประกอบไปด้วย ผู้นำหมู่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้เชี่ยวชาญในการหาของป่า และชาวบ้านทั่วไป หมู่บ้านละ 5 คน รวมเป็น 25 คน

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหา ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การจัดอันดับ การแปลความหมายตามเกณฑ์ที่กำหนด และการวิเคราะห์หาอิทธิพลของปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคม ความรู้เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร ระดับการได้รับความรู้ และระดับปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร โดยการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุแบบปกติ (Multiple Regression Analysis)

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8 The 8th STOU National Research Conference

ผลการวิจัย

1. สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร

สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร ตำบลสองห้อง อำเภอฟากท่า จังหวัดอุตรดิตถ์ ส่วนมากเป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 51.95 ปี ระดับการศึกษา เกษตรกรส่วนมากจบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.49 คน มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.86 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก อาชีพรองส่วนมากประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป มีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ยครัวเรือนละ 8.77 ไร่ มีรายได้ในภาคการเกษตรเฉลี่ย 60,025.35 บาท/ปี รายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 26,947 บาท/ปี หนี้สินในภาคการเกษตรเฉลี่ย 73,027.65 บาท/ปี หนี้สินนอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 23,580.65 บาท/ปี เงินทุนในการทำการเกษตรส่วนใหญ่มาจากการกู้ยืม เกษตรกรส่วนมากไม่ได้ดำรงตำแหน่งใดๆทางสังคม และส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มลูกค้า ธกส.

2. ความรู้และแหล่งความรู้เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร

1) ความรู้เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร จากการวัดระดับความรู้เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร พบว่า ในภาพรวมเกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหารอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 45.6 และระดับมากร้อยละ 45.2

2) แหล่งความรู้เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร เกษตรกรมีแหล่งความรู้และระดับการได้รับข้อมูลข่าวสารทั้งที่เป็นสื่อบุคคล สื่อกลุ่มกิจกรรม สื่อสารมวลชน สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อออนไลน์ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยเมื่อพิจารณาแหล่งความรู้แต่ละประเภท พบว่า ได้รับจากสื่อสารมวลชนกว่าสื่ออื่นๆ รองลงมาคือ สื่อบุคคล สื่อกลุ่มกิจกรรม สื่อออนไลน์ และ สื่อสิ่งพิมพ์

3. สถานภาพความมั่นคงทางอาหาร

3.1 จากการสัมภาษณ์เกษตรกร พบว่า

1) ระดับความมั่นคงทางอาหาร ในภาพรวมครัวเรือนเกษตรกรมีระดับความมั่นคงทางอาหารอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแยกรายละเอียดในแต่ละด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการใช้ประโยชน์ (ค่าเฉลี่ย 4.05) ด้านความพอเพียง (ค่าเฉลี่ย 4.02) ด้านการเข้าถึงอาหาร (ค่าเฉลี่ย 3.67) อยู่ในระดับมาก และด้านเสถียรภาพทางอาหาร (ค่าเฉลี่ย 3.22) อยู่ในระดับปานกลาง

2) แหล่งที่มาของอาหาร แหล่งอาหารที่ผลิตเองและนำมาบริโภคของครัวเรือนเกษตรกรตำบลสองห้อง อำเภอฟากท่า จังหวัดอุตรดิตถ์ เกือบทั้งหมดปลูกข้าวเพื่อบริโภคในครัวเรือน รองลงมาคือ ปลูกพืชผัก เลี้ยงไก่/เป็ด ปลูกไม้ผล เลี้ยงปลา เลี้ยงโค/กระบือ และเลี้ยงหมู มีแหล่งอาหารตามธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ทั้งในป่าธรรมชาติ และแหล่งน้ำสาธารณะ เช่น ผักหวาน ไข่มดแดง ปู อีรอก(ดอกก้าน) ผักฉาบ(ผักอินูน) หน่อไม้ บุก มะกอก ผักกูด แมลง เห็ดต่างๆ ปลา กุ้ง หอย ลูกอ๊อด กบ เขียด อัง เถาน้ำ ฯลฯ ประเภทอาหารจากการซื้อ เครื่องปรุงรสถือเป็นสิ่งที่เกษตรกรนิยมซื้อมาเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับ 1 รองลงมาคือเนื้อสัตว์ ไข่ ผลไม้ และผัก ส่วนข้าวจะเป็นประเภทอาหารที่เกษตรกรมีการเพื่อบริโภคซื้อน้อยที่สุดเนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกข้าวเพื่อบริโภคในครัวเรือน เกษตรกรส่วนใหญ่นิยมซื้ออาหารจากตลาดนัด ตลาดในชุมชน และร้านขายของชำ ส่วนอาหารที่ได้จากการแบ่งปัน คือการแลกเปลี่ยน และการได้รับฟรี

3.2 สถานภาพความมั่นคงทางอาหารจากการสนทนากลุ่มและจัดเวทีชุมชน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

1) ปฏิทินอาหารของเกษตรกร จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) สามารถจำแนกปฏิทินอาหารจากประเภทอาหารได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ ปฏิทินอาหารจากการผลิต ปฏิทินอาหารจากธรรมชาติ (ในแหล่งน้ำ ในนา ริมรั้ว) และปฏิทินอาหารจากป่า (1) ปฏิทินอาหารจากการผลิต โดยส่วนใหญ่แล้วเป็นการผลิตพืชผักตามฤดูกาล ส่วนอาหารประเภทพืชผักสวนครัวมีการปลูกหมุนเวียน และสามารถนำมาบริโภคในครัวเรือนได้ตลอดทั้งปี ส่วนอาหารประเภทสัตว์นั้นเกษตรกรนิยมเลี้ยงปลานิล ปลาดุก ปลาเทโพ แบบปล่อยตามธรรมชาติในสระน้ำ และให้อาหารบ้างเป็นครั้งคราว ส่วนปลาดุก และกบนิยมเลี้ยงในสระขนาดเล็ก วงบ่อ หรือบ่อซีเมนต์ แต่ไม่ค่อยมีการเลี้ยงแพร่หลายนักเนื่องจากต้องมีการเอาใจใส่ดูแลมาก ส่วนไก่พื้นเมืองนิยม เกษตรกรนิยมเลี้ยงแบบปล่อยตามธรรมชาติและยังสามารถเก็บไข่ไว้บริโภคได้อีกด้วย ซึ่งอาหารประเภทสัตว์นั้นเกษตรกรสามารถนำมาบริโภคได้ตลอดทั้งปี (2) ปฏิทินอาหารจากธรรมชาติ (ในแหล่งน้ำ ในนา ริมรั้ว) อาหารประเภทพืชและสัตว์ มักหาได้ตามหัวไร่ปลายนา แหล่งน้ำ ริมรั้ว พื้นที่สาธารณะ และสามารถหาได้ตลอดปี แต่ก็มีพืชและสัตว์บางประเภทที่หาได้เฉพาะช่วงหรือตามฤดูกาล และจากปฏิทินอาหารพบว่าในฤดูฝนจะสามารถหาอาหารจากธรรมชาติทั้งประเภทพืชและสัตว์ได้เกือบทุกชนิด (3) ปฏิทินอาหารจากป่า อาหารจากป่าส่วนใหญ่จะสามารถหาได้เฉพาะช่วงเวลาหรือตามฤดูกาลเท่านั้น ชนิดอาหารที่สามารถหาได้ง่ายและพบได้ในปริมาณมาก ได้แก่ ผักหวาน หน่อไม้ ผักฉาบ ไข่มดแดง ส่วนอาหารที่สามารถหาได้ตลอดทั้งปีคืออาหารประเภทสัตว์ ได้แก่ กบหอนหรือกบภูเขา กุ้งหิน และปลาจิ้ง แต่ก็หาได้ยากและมีปริมาณน้อย ส่วนอาหารประเภทพืชและสัตว์อื่นๆก็สามารถหาได้เฉพาะช่วงเวลาหรือตามฤดูกาล ซึ่งก็หาได้ยากและพบได้ในปริมาณน้อย

2) สถานการณ์ด้านความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนเกษตรกร จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้ (1) ด้านความพอเพียง การไม่มีอาหารเพียงพอต่อความต้องการบริโภคของสมาชิกในครัวเรือนทั้งในเชิงปริมาณและในเชิงคุณภาพ เป็นสถานการณ์และความเสี่ยงในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร การไม่ได้เพาะปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ที่ครัวเรือนบริโภค การปลูกพืชเชิงเดี่ยว การผลิตเพื่อขาย ไม่ได้ปลูกพืชหลากหลายประเภทเพื่อลดความเสี่ยงในด้านต่างๆ และการขาดความสามารถในการพึ่งพาตนเอง เป็นปัญหาในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร (2) ด้านการใช้ประโยชน์ การบริโภคอาหารไม่เหมาะสมกับความต้องการของร่างกายและการไม่ได้บริโภคอาหารที่หลากหลาย หรืออาจเรียกว่าความไม่เพียงพอทางด้านโภชนาการ และการลดคุณภาพอาหาร เป็นสถานการณ์และความเสี่ยงในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร เกษตรกรขาดความรู้ในด้านโภชนาการอาหาร และการขาดความหลากหลายของชนิดอาหาร เป็นปัญหาในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร (3) ด้านการเข้าถึง การที่แหล่งอาหารตามธรรมชาติขาดความอุดมสมบูรณ์และเริ่มมีจำนวนลดลง อาหารที่นำมาบริโภคส่วนใหญ่มาจากการซื้อขาย ประเพณีและวัฒนธรรม เริ่มถดถอยลง เป็นสถานการณ์และความเสี่ยงในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร การเก็บอาหารจากป่า ลำสัตว์ รวมถึงการเก็บพืชผักที่ยังไม่โตเต็มที่ การไม่ได้ผลิตอาหารที่บริโภคเอง และการขาดการสานต่อประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมที่สืบทอดกันมา เป็นปัญหาในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร (4) ด้านเสถียรภาพทางอาหาร ภาวะโลกร้อน ความแปรปรวนของสภาพอากาศ การเกิดภัยพิบัติ การผลิตที่ไม่เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือนและในชุมชน เกษตรกรขาดการเรียนรู้และปรับตัวให้ทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง การเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ เศรษฐกิจตกต่ำ ราคาอาหารเพิ่มสูงขึ้น และความไม่มั่นคงของอาหารตามฤดูกาล เป็นสถานการณ์และความเสี่ยงในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร การขาดการวางแผนการผลิต การขาดการรวมกลุ่มในการผลิต การขาดความรู้ทั้งในด้านการผลิต การแปรรูป การเข้าถึงแหล่งความรู้ การมีรายได้น้อย ภาระค่าใช้จ่ายมาก การมีหนี้สิน และการส่งเสริมของหน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่ไม่ทั่วถึง เป็นปัญหาในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

3) ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนเกษตรกร จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) แยกออกเป็น 2 ปัจจัย คือ (1) ปัจจัยภายในภายในชุมชน ได้แก่ ศักยภาพของที่ดินเพื่อการผลิตพืชอาหารต่ำ การใช้ที่ดินไม่เหมาะสมต่อการผลิต ความเสื่อมโทรมของดิน แหล่งน้ำไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตร การแย่งชิงทรัพยากรในการผลิต การพึ่งพาตนเองด้านอาหาร รายได้ของครัวเรือน จำนวนสมาชิกของครัวเรือน จำนวนแรงงานในครัวเรือน ระดับการศึกษา หนี้สินของครัวเรือน การขาดแคลนแรงงานภาคการเกษตร คุณภาพและความปลอดภัยของอาหารสัดส่วนการผลิตพืชอาหารและพืชพลังงาน การผลิตพืชเชิงเดี่ยว การถือครองที่ดินภาคการเกษตร วิธีการหาอาหารธรรมชาติที่ทำให้อาหารมีจำนวนลดลงและหาได้ยากขึ้น เช่น การหาอาหารโดยวิธีเผาป่า การล่าสัตว์อนุรักษ์ การเก็บพืชผักที่ยังไม่โตเต็มที่ การอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชและสัตว์ การเป็นสมาชิกกลุ่ม สมาคม สมาพันธ์ สหพันธ์ หรือองค์กรด้านการเกษตรอันเป็นประโยชน์เพื่อได้รับความช่วยเหลือในด้านของปัจจัยการผลิตอาหารและมีอำนาจการต่อรองในการผลิต เป็นปัจจัยภายในชุมชนที่เกษตรกรคิดว่าเป็นความเสี่ยงที่อาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารได้ (2) ปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ภาวะโลกร้อน ปัญหามลพิษธรรมชาติ ต้นทุนการผลิตสูง เช่น ปุ๋ย ยา เมล็ดพันธุ์ ค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำ โรค แมลง ศัตรูพืช โรคระบาดในสัตว์ การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ระบบการค้าเสรีและระบบเกษตรเชิงพาณิชย์ ระบบการคมนาคมขนส่ง ตลาดภายนอกชุมชน นโยบาย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทย และกฎหมายหรือมาตรการควบคุม เป็นปัจจัยภายนอกชุมชนที่เกษตรกรคิดว่าเป็นความเสี่ยงที่อาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารได้

4) แนวทางการจัดการ ป้องกัน พัฒนา และแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับความไม่มั่นคงทางอาหารของครัวเรือนเกษตรกร จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) มีดังนี้ (1) ด้านความพอเพียง เมื่อมีความเสี่ยงหรือเกิดความไม่มั่นคงทางอาหาร เกษตรกรจะใช้วิธีการลดคุณภาพและปริมาณของอาหาร จำกัดขนาดมื้ออาหาร การนำอาหารสำรองมาบริโภค การบริโภคอาหารที่พอประทังชีวิตไปได้ เป็นการปรับตัวต่อสถานการณ์เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตต่อไปได้ตามปกติ การแก้ไขปัญหาของเกษตรกร ได้แก่ การปรับเปลี่ยนชนิดพืชที่ปลูก ขยายพื้นที่เพาะปลูก ปลูกพืชผักสวนครัว พืชอาหาร เลี้ยงสัตว์ที่ครัวเรือนบริโภค และแนวทางการสร้างความมั่นคงทางอาหาร คือ การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ตามความต้องการบริโภคในครัวเรือน มากกว่าการทำการเกษตรเชิงเดี่ยวหรือเชิงพาณิชย์ มีการวางแผนการผลิตอาหารที่หลากหลาย มีการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ หมุนเวียนสามารถนำมาบริโภคได้ตลอดทั้งปี มีการทำบัญชีครัวเรือน วางแผนการใช้จ่ายในครัวเรือน และการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน (2) ด้านการใช้ประโยชน์ เมื่อมีความเสี่ยงหรือเกิดความไม่มั่นคงทางอาหาร เกษตรกรจะใช้วิธีการบริโภคอาหารที่ชอบน้อยลง มีราคาถูกลง หรือบริโภคอาหารที่สามารถทดแทนอาหารหลักได้ เช่น การดื่มนมถั่วเหลืองทดแทนการดื่มเนื้อวัว บริโภคถั่วเหลือง เต้าหู้ ทดแทนโปรตีนจากเนื้อสัตว์ เป็นการปรับตัวต่อสถานการณ์เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตต่อไปได้ตามปกติ การแก้ไขปัญหา ได้แก่ การเลือกบริโภคอาหารที่หลากหลาย และการจำกัดขนาดมื้ออาหารลงแต่ยังคงคุณค่าทางโภชนาการ แนวทางการสร้างความมั่นคงทางอาหารในความคิดของเกษตรกร คือ การนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ เพราะเทคโนโลยีทำให้การผลิตอาหารได้เพียงพอ ปลอดภัย มีคุณค่าทางโภชนาการมากขึ้น (3) ด้านการเข้าถึง เมื่อมีความเสี่ยงหรือเกิดความไม่มั่นคงทางอาหาร เกษตรกรจะใช้วิธีการหาอาหารจากธรรมชาติ เพื่อนำมาบริโภคในครัวเรือน หรือการบริโภคอาหารที่พอประทังชีวิตไปได้ก่อน เป็นการปรับตัวต่อสถานการณ์เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตต่อไปได้ตามปกติ การแก้ไขปัญหา ได้แก่ การหาอาหารจากแหล่งอาหารอื่นๆเพิ่มเติมในส่วนที่ครัวเรือนไม่สามารถผลิตเองได้ เช่น แหล่งอาหารจากธรรมชาติ แหล่งอาหารซื้อขาย แหล่งอาหารที่ได้จากการแบ่งปัน การหาของป่า เก็บพืชผัก

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

ล่าสุด ตามฤดูกาล แนวทางในการสร้างความมั่นคงทางอาหารในด้านการเข้าถึงเกษตรกรให้มีความเห็นว่า ควรมีการอนุรักษ์ พันธุกรรมพืช สัตว์ การรักษาแหล่งทรัพยากรอาหารให้คงอยู่กับชุมชน สร้างกฎระเบียบ ข้อบังคับ ข้อตกลงในการเข้าถึง ทรัพยากรของคนในชุมชน (4) ด้านเสถียรภาพทางอาหาร เมื่อมีความเสี่ยงหรือเกิดความไม่มั่นคงทางอาหาร เกษตรกรจะใช้ วิธีการเก็บอาหารสำรองไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือน การถนอมอาหาร การแปรรูปอาหาร เพื่อให้สามารถเก็บอาหารไว้บริโภคได้ เป็นเวลานาน การหารายได้เสริม การประกอบอาชีพอื่นนอกเหนือจากการทำเกษตรกรรม เพื่อให้มีรายได้เพียงพอกับความ ต้องการของครัวเรือน เป็นการปรับตัวต่อสถานการณ์เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตต่อไปได้ตามปกติ การแก้ไขปัญหาในลำดับ แรกเกษตรกรโดยส่วนใหญ่จะใช้อาหารที่เก็บสำรองไว้สำหรับฤดูกาลถัดไปมาบริโภคในครัวเรือนก่อน จากนั้นจะแก้ไขปัญหา โดยการยืมอาหารหรือขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง การขายปศุสัตว์ และการกู้ยืมเงิน เพื่อนำมาซื้ออาหารและ ใช้จ่ายในครัวเรือน เป็นลำดับสุดท้าย ด้านแนวทางในการสร้างความมั่นคงทางอาหารนั้นเกษตรกรให้มีความเห็นว่า ควรมีการ รวมกลุ่มเกษตรกร หรือ การเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร อันเป็นประโยชน์ เพื่อการได้รับความช่วยเหลือในด้านต่างๆ มีอำนาจการ ต่อรองในการผลิต และเพิ่มช่องทางในการจำหน่ายผลผลิต การสานต่อประเพณี/วัฒนธรรมดั้งเดิม การพัฒนาองค์ความรู้เดิมที่ เคยได้รับการถ่ายทอด การถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ผู้สูงอายุได้เรียนรู้สั่งสมและสืบทอดต่อกันมาจากอดีตถึงปัจจุบัน ก็ถือว่าเป็น แนวทางในการสร้างความมั่นคงทางอาหารอีกแนวทางหนึ่ง

4. ปัญหา และแนวทางการสร้างความมั่นคงทางอาหาร

1) ปัญหาในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ในภาพรวมครัวเรือนเกษตรกรมีปัญหาในการสร้างความมั่นคง ทางอาหารในระดับน้อย โดยด้านที่มีปัญหามากกว่าด้านอื่นๆ จากมิติความมั่นคงทางอาหารทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านเสถียรภาพทาง อาหาร เมื่อพิจารณาแยกเป็นรายประเด็น พบว่า ประเด็นที่เกษตรกรคิดว่าเป็นปัญหาในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร คือ การมีรายได้น้อย ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายในครัวเรือน การขาดการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการแหล่งอาหาร และการขาด ความรู้ด้านการแปรรูป การถนอมอาหาร

2) แนวทางในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร (1) ด้านความพอเพียง เกษตรกรมีแนวทางในการสร้าง ความมั่นคงทางอาหาร คือ การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ที่ครัวเรือนบริโภค การผลิตอาหารที่หลากหลาย การจำหน่ายอาหารจาก การผลิตในครัวเรือน และการวางแผนการใช้จ่าย ประหยัด อดออม (2) ด้านการใช้ประโยชน์ เกษตรกรมีแนวทางในการสร้าง ความมั่นคงทางอาหาร คือ การรับประทานอาหารที่มีคุณภาพ สด ใหม่ สะอาด ปลอดภัย ไร้สารเคมี การเลือกซื้อ/รับประทาน อาหารที่มีประโยชน์ การรับประทานอาหารครบ 5 หมู่ มีคุณค่าทางโภชนาการ และการเลือกซื้ออาหารที่หลากหลาย (3) ด้านการเข้าถึง เกษตรกรมีแนวทางในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร คือ การมีแหล่งอาหารตามธรรมชาติที่สามารถ เข้าถึงได้ทุกเวลา การมีอาหารที่หลากหลายบริโภค การมีแหล่งอาหารซื้อขายที่หลากหลาย การรับประทานอาหารตามฤดูกาล การแบ่งปัน และการแลกเปลี่ยนอาหาร (4) ด้านเสถียรภาพทางอาหาร เกษตรกรมีแนวทางในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร คือ การวางแผนการผลิตอาหาร การนำอาหารมาแปรรูปเพื่อการถนอมอาหาร การมีอาหารสำรองในครัวเรือน การลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้ในครัวเรือน

5. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือนเกษตรกร

การทดสอบสมมุติฐานศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือนเกษตรกร จากการ วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และความรู้เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร พบว่า จากตัว แปรอิสระทั้ง 9 ตัวแปร มีตัวแปรอิสระ 6 ตัวแปร มีความสัมพันธ์อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8
The 8th STOU National Research Conference

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนแรงงานในครัวเรือน พื้นที่ทำการเกษตร และรายได้รวม มีตัวแปรอิสระ 3 ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 คือ ระดับความรู้เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร และระดับการได้รับความรู้จากแหล่งต่างๆโดยมีผลในเชิงบวก กล่าวคือ เมื่อระดับความรู้เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหารเพิ่มขึ้น ความมั่นคงทางอาหารก็จะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เมื่อระดับการได้รับความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆเพิ่มขึ้น ความมั่นคงทางอาหารก็จะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ส่วนระดับปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร มีผลแปรผกผัน กล่าวคือ เมื่อระดับปัญหาเพิ่มขึ้นความมั่นคงทางอาหารก็จะมีแนวโน้มลดลง

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุความสัมพันธ์ของตัวแปรกับระดับความมั่นคงทางอาหาร (Y)

n = 217

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย (b)	t	Sig.
ค่าคงที่	44.403	6.773	0.000
X ₁ = อายุ	-0.076	-1.180	0.240
X ₂ = ระดับการศึกษา	0.386	0.559	0.576
X ₃ = จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	-0.478	-1.011	0.313
X ₄ = จำนวนแรงงานในครัวเรือน	0.563	0.796	0.427
X ₅ = พื้นที่ทำการเกษตร	0.166	1.805	0.073
X ₆ = รายได้รวม	4.640E-06	0.695	0.488
X ₇ = ระดับความรู้เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร	1.442	3.239**	0.001
X ₈ = ระดับการได้รับความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ	0.181	5.711**	0.000
X ₉ = ระดับปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร	-0.153	-2.775**	0.006
R ² = 0.234 SEE = 8.392 F = 8.333 Sig. of F = 0.000			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

**มีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.01

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพพื้นฐานส่วนบุคคล สังคม เศรษฐกิจ ของเกษตรกร

สภาพพื้นฐานส่วนบุคคลของเกษตรกร จากผลการวิจัยพบว่า จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนมากเป็นเพศหญิง ซึ่งสอดคล้องกับ การศึกษาของสำนักงานสถิติแห่งชาติร่วมกับสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2555) พบว่า ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศหญิงจะมีความสามารถในการจัดหาอาหารให้แก่คนในเรือนได้ดีกว่าเนื่องจากมีความเอาใจใส่คนในครัวเรือนมากกว่าเพศชาย ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีอายุต่ำสุด 25 ปี สูงสุด 85 ปี และมีอายุเฉลี่ย 51.95 ปี ใกล้เคียงกับจอมขวัญ ชุมชาติ (2558, น. 151) ศึกษา ความมั่นคงทางอาหารของชุมชนโคกพยอม ตำบลละงู อำเภอละงู

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

จังหวัดสตูล พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย และมีสถานภาพเป็นสมาชิกครอบครัวมากกว่าหัวหน้าครอบครัว ผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุอยู่ในช่วงวัยทำงานตั้งแต่ 20-60 ปี โดยมีอายุเฉลี่ย 49 ปี เกษตรกรส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา สอดคล้องกับฐิติพร โชติดี (2552, น.111) ศึกษาเรื่องความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือนของผู้มีรายได้ต่ำในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นตัวแทนของครัวเรือนจบการศึกษาในระดับประถมศึกษามากที่สุด นอกจากนั้นผลการวิจัยยังพบว่ามีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.49 คน จำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.86 คน อาชีพหลักคือ อาชีพเกษตรกรรม อาชีพรองคืออาชีพรับจ้าง สอดคล้องกับจอมขวัญ ชุมชาติ (2558, น. 151) พบว่าครัวเรือนส่วนใหญ่สมาชิกในมีจำนวนสมาชิก 4 คน จำนวนแรงงานในครัวเรือน 2 คน มีการประกอบอาชีพหลักคือเกษตรกรรม และอาชีพรองคืออาชีพรับจ้าง จากผลการวิจัยพบว่าเกษตรกรมีพื้นที่ทำการเกษตรโดยเฉลี่ย 8.5 ไร่ สอดคล้องกับเสาวณี จันทะพงษ์ และพรชนก เทพขาม (2561, น. 2) ในบทวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจสายนโยบายการเงิน พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายเล็กถือครองที่ดิน 1-10 ไร่ จากข้อมูลสภาพพื้นฐานส่วนบุคคล ของเกษตรกร จึงสามารถอธิบายได้ว่า เกษตรกรส่วนมากมีอาชีพรอง (ร้อยละ 90.8) นอกเหนือจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เนื่องจากพื้นที่การเกษตรโดยเฉลี่ยอยู่ที่ 8.5 ไร่ และพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวหรือพืชเชิงพาณิชย์ ซึ่งอาจทำให้เกิดความไม่มั่นคงทางอาหาร จึงต้องมีอาชีพรองหรืออาชีพเสริม เพื่อให้มีรายได้เพิ่มนอกเหนือจากการประกอบอาชีพอาชีพเกษตรกรรม สภาพเศรษฐกิจของเกษตรกร จากผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรมีรายได้ในภาคการเกษตรเฉลี่ย 60,025.35 บาท/ปี รายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 26,947 บาท/ปี สอดคล้องกับ เสาวณี จันทะพงษ์ และพรชนก เทพขาม (2561, น. 2) ในบทวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจสายนโยบายการเงิน พบว่า ครัวเรือนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมส่วนใหญ่อยู่ในภาคเศรษฐกิจชนบท จัดเป็นกลุ่มผู้มีรายได้ต่ำเฉลี่ยเดือนละประมาณ 5,000 บาท แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรมีรายได้ต่ำและฐานะยากจน สภาพสังคมของเกษตรกร จากผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งใดๆทางสังคม และเกือบทั้งหมดเป็นสมาชิกกลุ่ม/สถาบันเกษตรกร โดยส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มลูกค้ากส.

จากข้อมูลสภาพพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม ของเกษตรกร สามารถอธิบายผลได้ว่า เนื่องจากเกษตรกรมีรายได้ต่ำมีฐานะยากจน และมีพื้นที่การเกษตรน้อย จึงต้องมีอาชีพรองหรืออาชีพเสริมนอกเหนือจากการทำอาชีพเกษตรกรรม เพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น และในผลการวิจัยยังพบช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย โดยพิจารณาจาก ข้อมูลพื้นที่ทำการเกษตร ต่ำสุด คือ 1 ไร่ สูงสุด คือ 40 ไร่ และรายได้ในภาคการเกษตร ต่ำสุด 4,500 บาท/ปี สูงสุด 350,000 บาท/ปี แต่ผลการวิจัยยังคงมีความมั่นคงทางอาหารมาก ซึ่งเห็นว่าเกษตรกรที่มีฐานะยากจนสามารถอยู่ได้โดยไม่เกิดความไม่มั่นคงทางอาหาร เพราะในพื้นที่ยังมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรได้ตลอดเวลา

2. ความรู้และแหล่งความรู้เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร ผลการวิจัย พบว่า

จากการวิจัยความรู้เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร พบว่า เกษตรกรยังไม่มี ความเข้าใจเรื่องความมั่นคงทางอาหารในประเด็น การมีอาหารบริโภคอย่างเพียงพอทุกวันเท่านั้น ไม่รวมถึงช่วงที่เกิดภัยพิบัติ การกินอาหารที่ชอบน้อยลงหรือกินอาหารที่มีราคาถูก และการจำกัดปริมาณอาหารของผู้ใหญ่เพื่อเก็บไว้ให้เด็ก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เกษตรกรเข้าใจในเรื่องของความมั่นคงทางอาหารใน 3 ประเด็นนี้ผิด ซึ่งหากเกษตรกรได้เผชิญกับสถานการณ์ดังกล่าวแล้วนั้นหมายถึงเกษตรกรอาจจะเกิดสถานการณ์หรือความเสี่ยงที่จะเกิดความไม่มั่นคงทางอาหาร แหล่งความรู้และระดับการได้รับข้อมูลข่าวสาร

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

เกษตรกรได้รับข้อมูลข่าวสารจากแหล่ง สื่อสารมวลชน สื่อบุคคล สื่อกลุ่มกิจกรรม สื่อออนไลน์ และสื่อสิ่งพิมพ์ ตามลำดับ จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่าในปัจจุบันสื่อออนไลน์ได้เข้ามามีบทบาทในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารมากกว่าสื่อสิ่งพิมพ์

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลได้ว่า ควรใช้ช่องทางสื่อสารมวลชน ได้แก่ โทรทัศน์ และหอกระจายข่าว ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ใช้สื่อบุคคล นำโดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และผู้นำชุมชน ในการให้ความรู้เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร ใช้สื่อกิจกรรม โดยการจัดประชุม หรือ ฝึกอบรม ใช้สื่อออนไลน์ คือ ยูทูบ (Youtube) และใช้สื่อสิ่งพิมพ์ คือ โปสเตอร์หรือป้ายประชาสัมพันธ์ ประกอบในการเผยแพร่ความรู้ และให้เกษตรกรร่วมกันวิเคราะห์ให้เห็นถึงสถานการณ์อาหาร จะทำให้เกษตรกรได้ตระหนักรู้ในเรื่องของความมั่นคงทางอาหาร และมีแนวทางการแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดความไม่มั่นคงทางอาหาร เช่น การสำรองอาหาร การแปรรูป/ถนอมอาหาร การเตรียมการเมื่อเกิดภัยพิบัติ การบริโภคอาหารตามหลักโภชนาการ และการบริโภคอาหารที่หลากหลาย

3. สถานภาพความมั่นคงทางอาหาร

ระดับความมั่นคงทางอาหาร ด้านความพอเพียง ด้านการใช้ประโยชน์ ด้านการเข้าถึงอาหาร อยู่ในระดับมาก และด้านเสถียรภาพทางอาหาร อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งโดยภาพรวมแล้วระดับความมั่นคงทางอาหารของเกษตรกรยังคงอยู่ในระดับมาก การที่เกษตรกรยังคงมีความมั่นคงทางอาหารอยู่ในระดับมาก ถึงแม้ว่าเกษตรกรจะมีรายได้ต่ำ และมีพื้นที่ทำการเกษตรน้อย ทั้งนี้เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของฐานทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน สามารถหาอาหารได้จากแหล่งอาหารตามธรรมชาติ เช่น แหล่งน้ำ นา ริมรั้ว หรือจากป่า สามารถเข้าถึงอาหารและใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรได้ตลอดเวลา จึงไม่เกิดปัญหาความไม่มั่นคงทางอาหาร

แหล่งที่มาของอาหาร แบ่งเป็น อาหารที่ผลิตเอง อาหารตามธรรมชาติ อาหารจากการซื้อขาย และอาหารที่ได้รับจากการแบ่งปัน สอดคล้องกับกิตติศัพท์ วันทา และคณะ (2553) พบว่ามีแหล่งอาหาร 4 แหล่ง ได้แก่ อาหารจากการผลิต อาหารจากทรัพยากรธรรมชาติ อาหารจากการซื้อและแหล่งอาหารจากวัฒนธรรมเฉพาะถิ่น เช่น การแบ่งปัน การเอื้อมือ ความเชื่อ สอดคล้องกับธนชัย มุ่งจิต (2555, น. 136) พบว่า ฐานการได้มาซึ่งอาหาร ประกอบด้วย 4 ฐานหลัก ได้แก่ การผลิต การหาจากทรัพยากร การซื้อ และการแลกเปลี่ยนแบ่งปัน แตกต่างกับของปิยนถ อิมดี (2547) รัชดา มหาวีรวัฒน์ (2548) จอมขวัญ ชุมชาติ (2555) และทรงศิริ วิจิตรานนท์ และคณะ (2555) แบ่งประเภทของแหล่งอาหารเป็น 3 แหล่ง คือ แหล่งอาหารธรรมชาติ แหล่งอาหารผลิตเอง และแหล่งอาหารซื้อขาย จากผลการวิจัยพบว่า อาหารที่ผลิตเองโดยส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรเกือบทั้งหมดปลูกข้าวเพื่อเก็บไว้บริโภคในครัวเรือน ที่เหลือเป็นการปลูกพืชผักสวนครัว และพืชผักตามฤดูกาล อาหารจากธรรมชาติพบได้หลากหลายชนิดและสามารถนำมาบริโภคได้ตลอดทั้งปี ในชุมชนมีแหล่งอาหารซื้อขายหลายแหล่ง และอาหารที่ได้จากการแบ่งปัน การให้ฟรีเกิดจากการร่วมกิจกรรมของชุมชน การร่วมประเพณีวัฒนธรรมของคนในชุมชน การแลกเปลี่ยนอาหาร และความมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของคนในชุมชน

สถานการณ์ ความเสี่ยง และปัญหาในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร จากผลการวิจัยพบว่า เกิดจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอกชุมชน แนวทางการจัดการ ป้องกัน พัฒนา และแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับความไม่มั่นคงทางอาหาร กล่าวโดยสรุปแล้ว คือการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต การพึ่งพาตนเอง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การสืบทอดสานต่อประเพณีวัฒนธรรม รวมถึงเรื่องของนโยบายและแผนพัฒนาระดับประเทศในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร สอดคล้องกับจอมขวัญ ชุมชาติ (2555, น.196) พบว่า แนวทางการสร้างความมั่นคงทางอาหารควรเริ่มต้นตั้งแต่ระดับครัวเรือน โดยครัวเรือนได้ให้ความสำคัญของการผลิตอาหารในการบริโภคเองทั้งการปลูกพืช

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8 The 8th STOU National Research Conference

เลี้ยงสัตว์ โดยไม่ต้องพึ่งพาแหล่งซื้อขาย เพื่อเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายและอาหารที่ได้ไม่ส่งผลเสียต่อร่างกาย หากมีผลผลิตเหลือพอก็สามารถนำไปจำหน่ายสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือนได้อีกทั้งยังส่งผลให้เกิดความมั่นคงทางอาหารให้กับชุมชน

4. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือนเกษตรกร

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพทางสังคม สภาพทางเศรษฐกิจ และระดับความรู้เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร กับระดับความมั่นคงทางอาหาร (Y) พบว่า ในค่าตัวแปรอิสระ 6 ตัวแปร ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนแรงงานในครัวเรือน พื้นที่ทำการเกษตร และรายได้รวม มีความสัมพันธ์อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แตกต่างกับพัชรวดี อรรถวิวัฒนากุล (2557, น.78) พบว่า การศึกษา มีความสัมพันธ์กับความมั่นคงทางอาหารอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับวันทนี ชัยฤทธิ์ (2554) พบว่า ผู้สูงอายุไม่ว่า จะมีรายได้เท่าไร ยังสามารถพึ่งพาครอบครัวในเรื่องอาหารและเศรษฐกิจได้ ปัจจัยดังกล่าวจึงไม่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารแตกต่างกับ Piaseu (2005) ที่สอดคล้องกับ Han et al. (2008) พบว่า รายได้มีความสัมพันธ์กับความไม่มั่นคงทางอาหาร บุคคลที่มีรายได้ต่ำจะบริโภคอาหารที่มีคุณภาพมีความหลากหลายลดลง และการมีปัญหาด้านการเงินจะมีผลต่อการซื้อและการเตรียมอาหารรับประทานในแต่ละมื้อ สอดคล้องกับพัชรวดี อรรถวิวัฒนากุล (2557, น.71) พบว่ารายได้ของครอบครัว ไม่มีความสัมพันธ์กับความมั่นคงทางอาหารอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แตกต่างกับการศึกษาของสุรานิ มะลิพันธ์ (2552) พบว่าความสามารถในการเข้าถึงอาหารเพื่อการบริโภคในชีวิตประจำวันมีผลมาจากจำนวนสมาชิกในครอบครัว โดยครอบครัวที่มีสมาชิก 6-10 คน สามารถเข้าถึงอาหารได้มากที่สุด เนื่องจากปริมาณอาหารที่หาได้ในแต่ละวันมีสัดส่วนสมดุลกับขนาดของครอบครัว หากมีจำนวนสมาชิกมากเกินไปจะมีอาหารไม่เพียงพอต่อการบริโภคของสมาชิก ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่เป็นเด็กและผู้สูงอายุมากกว่าสมาชิกวัยแรงงาน และพบว่าครอบครัวที่มีจำนวนสมาชิก 16 คนขึ้นไปจะเข้าถึงอาหารได้น้อยที่สุด

มีตัวแปรอิสระ 3 ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 คือ ระดับความรู้เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร และระดับการได้รับความรู้จากแหล่งต่างๆโดยมีผลในเชิงบวก กล่าวคือ เมื่อระดับความรู้เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหารเพิ่มขึ้น ความมั่นคงทางอาหารก็จะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เมื่อระดับการได้รับความรู้จากแหล่งต่างๆเพิ่มขึ้น ความมั่นคงทางอาหารก็จะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ส่วนระดับปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร มีผลแปรผกผัน กล่าวคือ เมื่อระดับปัญหาเพิ่มขึ้นความมั่นคงทางอาหารก็จะมีแนวโน้มลดลง สามารถอภิปรายได้ว่า เมื่อเกษตรกรได้รับความรู้จากแหล่งต่างๆเพิ่มขึ้น เกษตรกรก็จะมีความรู้ในเรื่องความมั่นคงทางอาหารเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดความมั่นคงทางอาหารเพิ่มขึ้นไปด้วย แต่เมื่อเกิดปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหารขึ้นความมั่นคงทางอาหารก็จะลดลงไปด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา ความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือนเกษตรกร ตำบลสองห้อง อำเภอปากท่า จังหวัดอุดรธานี เพื่อนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์ มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ข้อเสนอแนะต่อเกษตรกร

1.1.1 ด้านความพอเพียง เกษตรกรควรปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ที่ครัวเรือนบริโภค การแปรรูปอาหาร การถนอมอาหาร เพื่อลดรายจ่ายของครัวเรือน และมีอาหารบริโภคตลอดปี ดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

1.1.2 ด้านการใช้ประโยชน์ เกษตรกรควรใส่ใจในเรื่องของคุณค่าทางโภชนาการอาหาร การบริโภคอาหารหลากหลายประเภท

1.1.3 ด้านการเข้าถึง เกษตรกรควรดูแลรักษาแหล่งอาหารตามธรรมชาติของชุมชนอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืช สัตว์ และการรักษาแหล่งทรัพยากรอาหารให้คงอยู่กับชุมชน สร้างกฎระเบียบ ข้อบังคับ ข้อตกลงของคนในชุมชน

1.1.4 ด้านเสถียรภาพทางอาหาร ให้ความสำคัญในการรวมกลุ่ม การเป็นสมาชิกกลุ่ม รวมถึง การสานต่อประเพณีวัฒนธรรม สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.2 ข้อเสนอแนะต่อเจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.2.1 ควรมีการส่งเสริมการผลิตพืชหลากหลายเพื่อลดความเสี่ยงจากการทำการ เกษตรเชิงเดี่ยวหรือการเกษตรเชิงพาณิชย์

1.2.2 การส่งเสริมเทคโนโลยีการผลิตที่เหมาะสมกับพื้นที่ การลดต้นทุนการผลิต การจัดการโรคและแมลง การเก็บเกี่ยวผลผลิต และการผลิตที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม

1.2.3 ให้ความรู้เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร โดยใช้แหล่งความรู้ด้านสื่อสารมวลชนที่มีผลต่อการได้รับความรู้ของเกษตรกรมากที่สุด ได้แก่ โทรทัศน์ และหอกระจายข่าว นักส่งเสริมการเกษตร ผู้นำท้องที่ และผู้นำชุมชน ควรไปให้ความรู้และการส่งเสริมในด้านต่างๆ โดยการจัดประชุม และใช้สื่อออนไลน์ ร่วมกับป้าประชาชนสัมพันธ์เป็นช่องทาง การเผยแพร่ข้อมูล จะทำให้เกษตรกรมีการรับรู้และตระหนักถึงสถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารได้ดีที่สุด

1.2.4 ควรส่งเสริมการสร้างรายได้ของครัวเรือน การให้ความรู้ ฝึกอบรมการสร้างอาชีพให้สมาชิกในครัวเรือน ทำให้ครัวเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้น เป็นการสร้างความมั่นคงด้านอาหารให้ครัวเรือน

1.2.5 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร รวมทั้งโครงการช่วยเหลือทางการเกษตร เพื่อเพิ่มศักยภาพการผลิตและเพิ่มรายได้ เมื่อศักยภาพการผลิตและรายได้เพิ่มขึ้นย่อมเสริมสร้างให้มีความมั่นคงด้านอาหารเพิ่มขึ้น

1.3 ข้อเสนอแนะนโยบาย

1.3.1 การกำหนดข้อกฎหมายเกี่ยวกับการใช้ที่ดิน และการใช้พื้นที่ป่าไม้ อย่างจริงจัง

1.3.2 การสนับสนุนด้านปัจจัยการผลิตและการตลาด โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของแต่ละพื้นที่

1.3.3 การเพิ่มช่องทางทางการค้าและการส่งออกผลผลิตทางการเกษตร

1.3.4 สนับสนุนการทำการเกษตรที่หลากหลาย เกษตรผสมผสาน สนับสนุนการวางแผนการผลิต เพื่อลดความเสี่ยงจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว สนับสนุนให้เกิดความมั่นคงทางอาหารแก่เกษตรกร เน้นการปลูกพืช ผสมผสานควบคู่กับการทำปศุสัตว์

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาหาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรอาหารที่มีในชุมชน เพื่อที่จะสามารถวางแผนจัดการความมั่นคงทางอาหารได้อย่างถูกต้อง

2.2 ควรมีการศึกษาภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้อง องค์ความรู้ ที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและสืบทอด

2.3 ผลการศึกษานี้สามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาเชิงทำนายปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความมั่นคงทางอาหาร ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนแรงงานในครัวเรือน พื้นที่ทำการเกษตร รายได้รวม

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

ระดับความรู้เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร ระดับการได้รับความรู้จากแหล่งต่างๆ และระดับปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร

เอกสารอ้างอิง

- กิตติศัพท์ วันทา และคณะ. (2553) ความมั่นคงทางอาหารภายใต้บริบทสังคมไทย จังหวัดแม่ฮ่องสอน. นนทบุรี : มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน
- จอมขวัญ ชุมชาติ. (2558). ความมั่นคงทางอาหารของชุมชนโคกพะยอม ตำบลละงู อำเภอละงู จังหวัดสตูล. สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อม
- ฐิติพร โชติดี. (2552). ความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือนผู้มีรายได้น้อยในเขตกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
- ทรงสิริ วิจิรานนท์ และคณะ. (2548). วิถีชีวิตและความมั่นคงอาหารของภาคใต้. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- ธันชัย มุ่งจิต. (2555). แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพด้านความมั่นคงทางอาหารบ้านแม่สุริน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์
- ปิยะนาถ อิมดี. (2547). ความมั่นคงทางอาหารของชุมชนชนบท: ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านป่าคำ หมู่ที่ 2 ตำบลสวก อำเภอมืองาน จังหวัดน่าน. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
- พัชรชาติ อรรถวิวัฒนากุล (2557). ความมั่นคงทางอาหารของผู้สูงอายุในชุมชนชนบท จังหวัดพัทลุง : มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา สาขาวิชาสาธารณสุขชุมชน
- รัชดา มหาวิวัฒน์. 2548. การบริโภคอาหารธรรมชาติของหมู่บ้านวังน้ำเขียว ตำบลอุดมทรัพย์ อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดนครราชสีมา. วิทยาสตรมหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วันทนี ชัยฤทธิ์ นพวรรณ เปียชื่อ สุจินดา จารุพัฒน์ มารูโอ. (2555). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความมั่นคงทางอาหารของผู้สูงอายุในชุมชนชนบททางภาคใต้. ราชบัณฑิตยบาลสาร 10 มกราคม 2561. <https://tcithaijo.org/index.php/RNJ/article/view/8887/7582>
- สุธานี มะลิพันธ์. (2552). ความมั่นคงทางอาหารของชาวลัวะ บ้านปากำ อำเภอเบญจลักษ์ จังหวัดน่าน. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
- เสาวณี จันทะพงษ์ และ พรชนก เทพขาม. (2561). นวัตกรรมเกษตร: ทางออกปัญหาความเหลื่อมล้ำของไทย ตอน 1.บทวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจ สายนโยบายการเงิน